

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

האם ערבה יסוד נביאים או מנהג נביאים

(מ"ד א') אמר ליה אביי לרבא: מאי שנא לולב דעבדינן ליה (בגבולים) שבעה זכר למקדש, ומאי שנא ערבה דלא עבדינן לה שבעה זכר למקדש (אלא נוטלים אותה בהושענא רבא בלבד).

(ומסיק) לולב דאית ליה עיקר מהתורה בגבולין (יום אחד מיהא יש לו שורש), עבדינן ליה שבעה זכר למקדש. ערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין (אין לה שום שורש מן התורה בגבולין), לא עבדינן שבעה זכר למקדש.

אתמר, רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי:

חד אמר: ערבה יסוד נביאים.¹

וחד אמר: ערבה מנהג נביאים.²

תסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר יסוד נביאים. דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: ערבה, יסוד נביאים הוא. תסתיים.

אמר ליה רבי זירא לרבי אבהו: מי אמר רבי יוחנן הכי?! והאמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתן: עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים, הלכה למשה מסיני!

(מ"ד ב') (ומסיק) כאן במקדש (הלכה למשה מסיני). כאן בגבולין (יסוד נביאים).

שיטות הראשונים

מצות ערבה הלכה למשה מסיני: כתב הרמב"ם "הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב... וערבה זו - הואיל ואינה בפרוש בתורה, אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג זכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה."³

ברכה על נטילת ערבה: רב שמואל בר חפני פסק כרבי יוחנן,⁴ דאמר יסוד נביאים הוא, ומברכים עליה. והרי"ף ורמב"ם פסקו כרבי יהושע בן לוי, דמנהג נביאים הוא, ואמנהגא לא מברכינן. וכתב הרא"ש שכן נהגו העם.⁵ ושכן דעת רבינו תם והגאונים.⁶ וכן פסק השו"ע.⁷

¹ תקנת נביאים אחרונים, חגי זכריה ומלאכי, שהיו ממתקני תקנות ישראל באנשי כנסת הגדולה. רש"י.

² הנהיגו את העם ולא תקנו להם. ונפקא מינה דלא בעיא ברכה. דליכא למימר וצונו, דאפילו בכלל לא תסור ליתא. רש"י.

³ וכתב הב"י (תרסדב), דמשמע התם שלא נאמרה ההלכה אלא במקדש בלבד, ומצותה במקדש להקיף בה כל שבעת הימים. וחכמים תקנו ליטלה בגבולין ביום השביעי, זכר למקדש (ודוקא יום אחד, דערבה אין לה עיקר מהתורה, כמבואר בגמרא). וקבעו דוקא יום שביעי לערבה, שהוא יום מיוחד, שרק יום שביעי אם חל בשבת, ערבה דוחה אותו. מפני כך כשרצו חכמים לקבוע בגבולין יום אחד לנטילת ערבה, קבעו היום המיוחד יותר לערבה שבמקדש. מקורות: רמב"ם (הל' לולב זכ, והל' כב).

⁴ דרבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן, הלכה כרבי יוחנן. רא"ש.

⁵ כיון דרב ורבי אלעזר בר צדוק עבדו עובדא. רא"ש.

⁶ וגם רבינו תם פסק הלכה כרבי יהושע בן לוי לגבי רבי יוחנן. ובתשובות הגאונים פסק כרבי יהושע בן לוי בכל מקום. רא"ש.

⁷ או"ח תרסדב.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות לולב, סימן תרסד)

ב. וְנוֹטְלִים עֶרְבָה בְּיוֹם זֶה, מִלְבָּד עֶרְבָה שְׁבֻלוֹלָב, וְאֵין מְבַרְכִין עָלֶיהָ. **הגה:** וְנִהְיֶה שֶׁשֶׁמֶשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת מְבִיא עֶרְבָה לְמִכָּר, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הַמְנַהֵג בְּזֶמַן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָזַם (ר"ן פ' לולב ועֶרְבָה).

פרטי דיני ערבה

(מ"ד ב') אמר רבי אמי: ערבה צריכה שיעור. ואינה ניטלת אלא בפני עצמה (אין דבר אחר נאגד עמה דמוכח שהיא מצוה), ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב.

כיון דאמר מר אינה ניטלת אלא בפני עצמה, פשיטא דאין אדם יוצא בערבה שבלולב!

מהו דתימא הני מילי היכא דלא אגביה ויהדר אגביה. אבל אגביה ויהדר אגביה אימא לא, קא משמע לן.

ורב חסדא אמר רבי יצחק: אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב.

וכמה שיעורה?

אמר רב נחמן: שלושה בדי עלין לחין (שלושה ענפים שיש בכל אחד מהם עלים לחים).

ורב ששת אמר: אפילו עלה אחד בבד אחד (בד אחד ובו עלה אחד⁸).

אמר אייבו הוה קאימנא קמיה דרבי אלעזר בר צדוק, ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה, שקיל חביט חביט ולא בריך, קסבר (חיבוט ערבה בגבולין) מנהג נביאים הוא.

שיטות הראשונים

האם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב: הרמב"ם פסק כרבי אמי, שאינו יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב. וראב"י פסק כרב חסדא, שיוצא. וכתב הרא"ש שכן מסתבר⁹. ודוקא דאגביה ויהדר אגביה¹⁰. והשו"ע סתם שאינו יוצא, ובשם יש אומרים שיוצא¹¹.

שיעור ערבה: כתב הרא"ש שפסקו הגאונים כרב ששת, ששיעורה אפילו עלה אחד בבד אחד, משום דהלכתא כוותיה באיסורי. וכן פסק הרמב"ם. וכן כתב הר"ן, והוסיף, ומיהו מסתברא דשיעור ארכה כשיעור אורך ערבה שבלולב, שלא מצינו שהקילו בה בזה. וכן פסק השו"ע¹².

מהו חיבוט ערבה: רש"י פירש שהוא נענוע. והרמב"ם ורי"ף גיאת פירשו שהוא חבטה ממש. וכן פסק השו"ע. והרמ"א

⁸ וכי אמרינן לעיל (ל"ב ב') ג' טפחים, לגבי לולב הוא דאמרינן, שתהא ערבה ארוכה שלשה טפחים. אבל ערבה שהיו מקיפין בה בפני עצמה, כל דהו סגי. רש"י.

⁹ דרב חסדא דאמר משמיה דרב יצחק קבלה מיניה, מדלא פריש גמרא דפליג עליה, והוה ליה רבי אמי חד לגבי תרי. רא"ש.

¹⁰ דאהא דקאמר רבי אמי אין אדם יוצא קאמר רב חסדא דיוצא. רא"ש.

¹¹ או"ח תרסד,ו. מקורות: רמב"ם (הל' לולב ז,כ). רא"ש (סי' א). ראב"י (הו"ד ברא"ש).

¹² או"ח תרסד,ד. מקורות: רמב"ם (הל' לולב ז,כ). ר"ן (כב א ברי"ף, ד"ה וכמה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

כתב בשם יש אומרים כרש"י, ושנהגו לעשות שניהם.¹³

שיעור חיבוט: כתב הרא"ש בשם גאון, החיבוט שתי פעמים בתפילת המוסף של יום שביעי של ערבה. לפי שבתפילת תמיד (=שחרית), אנו נוטלין את הלולב, ובתפילת המוספין של היום ההוא, אנו נוטלין את הערבה בפני עצמה.¹⁴ וכן כתב הרמב"ם "וחובט בה על הקרקע או על הקלי פעמים או שלש". וכן פסק השו"ע.¹⁵

ואינה ניטלת אלא בפני עצמה: מימרא דרבי אמי. וכתב הרא"ש, פירוש שלא יאגוד דבר אחר עמה. אבל אם יש לו דבר אחר בידו, אין חושש. וכן פסק השו"ע.¹⁶

ניטלת ערבה יחד עם ארבעת המינים: כתב הרשב"ש, שאינו יכול ליטול ערבה ביום השביעי יחד עם הלולב בשעה שהוא יוצא ידי חובתו, עד אחר שיברך ויטול וינענע בתחילה. ואם נטלה, עובר משום בל תוסיף. ואחר הנענוע הראשון, יכול הוא ליטלה עם הלולב. וכל שכן בשעת הקפה. והשו"ע הביא דבריו בשם יש מי שאומר. וכתב שאף שאינו עובר על בל תוסיף, מכל מקום אין הפסד לחוש לדבריו.¹⁷ והרמ"א כתב שהמנהג ליטלה עם הלולב, ובשעת חבטה נוטלים הערבה לבדה, ושטוב שלא ליטלה עם הלולב.¹⁸

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות לולב, סימן תרסד)

- ד. שיעור ערבה זו אפלו עלה אַחַד בְּבַד אַחַד. הגה: מיהו מכער הוא להיות עֵלָה אַחַד בְּבַד אַחַד (טור בשם רב האי); על כן נהגו לעשות ההושענות יפים, משום: זה אלי ואנוהו (שמות טו, ו) ושיעור אַרְבָּה, כשיעור אַרְבָּה שְׁבִלּוּלָב. הגה: וכל הפוסל בְּעֵרְבָה שְׁבִלּוּלָב, פוסל בְּעֵרְבָה זו (מדברי ר"ן פֶּרֶק לולב וְעֵרְבָה); וְחוּבֵט בָּהּ עַל הַקֶּרֶקַע או עַל הַקְּלִי פְעָמִים או שְׁלֹשׁ. הגה: ויש אומרים שצריך לנענע בה (טור בשם רש"י); ונהגו לעשות שתיהן, מנענעין בה ואחר כך חובטין אותה.
- ה. ואינה ניטלת אלא בפני עצמה, שלא יאגד דבר אחר עמה, אבל אם יש בידו דבר אחר אין לחוש.
- ו. אין אדם יוצא ידי חובתו בְּעֵרְבָה שְׁבִלּוּלָב, אפלו הגביה אותה שני פעמים אַחַד לְשֵׁם לולב ואַחַד לְשֵׁם עֵרְבָה; ויש אומרים שיוצא בה.

¹³ או"ח תרסד, ד. מקורות: רמב"ם (הל' לולב ז, כב). רי"ף גיאת (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' א).

¹⁴ וביאור דבריו, דהא דאמרינן חביט חביט ולא בריך, היינו כשנטלה פעם אחת וחובט שתי פעמים. ב"י.

¹⁵ או"ח תרסד, ד. וכתב המשנ"ב (ס"ק יט), ובשם האר"י ז"ל כתבו דדוקא על הקרקע יחבוט ה' חבטות. וטוב לחבוט תחילה על הקרקע ה' חבטות, ואח"כ על הכלים, להסיר העלין (דאם יסיר תחילה העלין, יכול להיות שיוסר כל העלין וכבר נפסלה הערבה, ולא יקיים עוד מצות חבטה על הקרקע. שעה"צ בשם ביכורי יעקב). ואין צריך להסיר כל העלין (חיי אדם). ו'בן איש חי' כתב (שנה א, וזאת הברכה, ז), ויחבוט בהם בכוח על הקרקע, ולא תהיה מרוצפת באבנים או בעצים, דקרקע צריך בדבר זה. ואע"פ שכתב בספר 'בכורי יעקב' דטוב להכות עד שיסיר העלין, לא מודינא בזה, כי ראוי שיהיו הבדים בכשרותם ושלימותם בכל החבטות כולם. וכתב בשו"ת יחווה דעת (ח"ג סי' מח) שבמקום הצורך, לאחר שחבט הערבה בקרקע, והיא בשלימותה, יכול למוסרה לחבירו. ושכן פסק בשו"ת שבט הלוי (ח"ב, סו"ס נח). מקורות: רמב"ם (הל' לולב ז, כב). רא"ש (סי' א).

¹⁶ או"ח תרסד, ה. מקורות: רא"ש (סי' א).

¹⁷ וביאר הגר"א (תרסד, ס"ק כג) דהשו"ע אזיל לשיטתיה, שפסק שגם בערבה מוסיף בה כל מה שירצה, כמו הדס. וראה מש"כ בזה לעיל, ל"ד ב', סוגיית 'מספר הדסים וערבות באגד הלולב', ובשיטות הראשונים, 'כשם שאין פוחתין מהן, כך אין מוסיפין עליהן'. וראה עוד ביאור הגר"א (ס"ק כא-כב).

¹⁸ או"ח תרסד, ז. וכתב המשנ"ב (ס"ק כו), וגם האר"י ז"ל הזהיר מאוד שלא לחבר הערבה עם הלולב. מקורות: רשב"ש (שו"ת סי' ז).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזרה ש"ת
יב אלול תשפ"א
מסכת: סוכה | פרק: ד | דף: מ"ד

הלימוד היומית לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

ז. יש מי שאומר שאינו יכול לטלה עם הלולב בשעה שהוא יוצא בה ידי חובתו, עד אחר שיברך ויטל וינענע בתחלה; ואם נטלה, עובר משום: בל תוסיף (דברים ד, ב); ואחר הנענוע הראשון יכול הוא לטלה עם הלולב, וכל שכן בשעת הקפה, ואף על פי שמה שכתב שאם נטלה עובר משום בל תוסיף (דברים ד, ב) טעות הוא בעיני, מפל מקום אין הפסד לחוש לדבריו. וכתב עוד דגם אחר נטלה ונענוע צריך לתפס הערבה לבדה, להפיר שהיא חובה; ובשעת החבטה יטלנה בפני עצמה ויוצא בה ידי חובתו. הגה: והמנהג פשוט לטל הערבה עם הלולב בשחרית בשעת הנענוע ובשעת הקפה, עד שעת החבטה ונוטלים הערבה לבדה; ויותר טוב שלא לטלה עם הלולב כלל, ואף הנוטלה עם הלולב נ"ל דלאחר שהקיף יסיר הלולב מידו ויאחז הערבה, שהם הושענות שעושין, לבד, כל זמן שאומרים תחנונים על המים; ומנענעים הושענות בשעה שאומרים הושענות, ואחר כך חובטים אותם.